

TOSHKENT AMALIY FANLAR UNIVERSITETI

PEDAGOGIKA KAFEDRASI

Fan: **UMUMIY PEDAGOGIKA**

PO': **D.T.Sobirov**

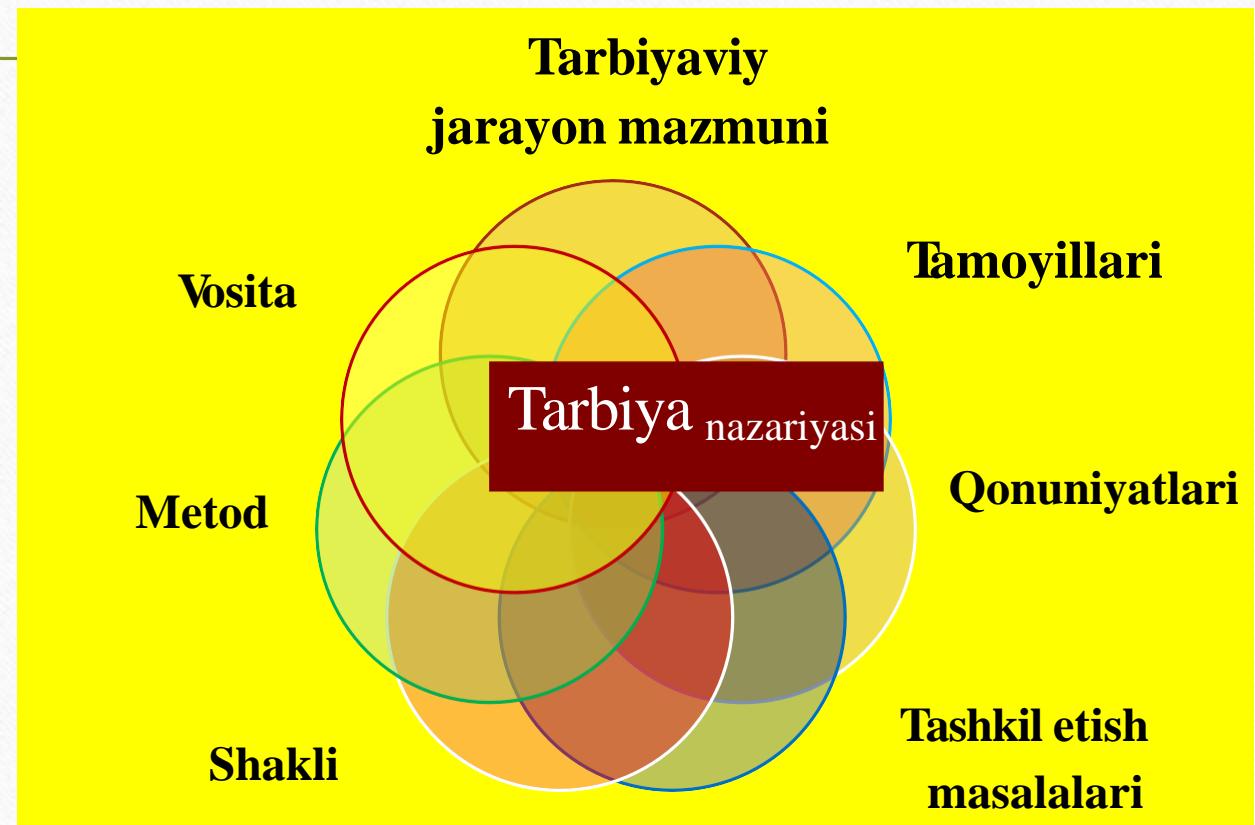
TARBIYA JARAYONINING MOHIYATI VA MAZMUNI, HAMDA QONUNIYATLARI VA TAMOYILLARI.

Tarbiyaning umumiyligi metodlari. Jamoa tarbiya obyekti va subyekti.

Reja:

1. Tarbiya jarayonining mohiyati, ahamiyati va vazifalari.
2. Tarbiya jarayoninig o`ziga xos xususiyatlari.
3. Tarbiya qonuniyatlarini va tamoyillari.

Pedagogika fanining muhim tarkibiy qismlaridan biri - bu tarbiya nazariyasi sanaladi.

Tarbiya xususida taniqli o‘zbek pedagogi

Abdulla Avloniy shunday deydi:

**“Al-hosil, tarbiya bizlar uchun yo hayot,
yo mamot, yo najot-yo xalokat, yo saodat –
yo falokat masalasidur”**

Tarbiya jarayonining mohiyati shu jarayon uchun xarakterli bo'lgan va muayyan qonuniyatlarda namoyon bo`ladigan ichki aloqa va munosabatlarni aks ettiradi.

Tarbiya jarayoni shaxsni maqsadga muvofiq takomillashtirish uchun uyushtiriladi va tarbiyalanuvchining shaxsiga muntazam va tizimli ta'sir etish imkoniyatini beradi. Tarbiya jarayoni o`zaro bog`liq ikki faoliyatni - o`qituvchi va o`quvchi faoliyatini o`z ichiga oladi.

Tarbiya mazmuni deganda, qo'yilgan maqsad va vazifalar bilan bog'liqlikda ta'lim oluvchilarning egallashi lozim bo'lgan bilim, malaka, e'tiqod, shaxs sifati va xarakteri, xulq-atvor tizimi tushuniladi

Tarbiyaning maqsadi-yosh avlodni

ma'naviy-axloqiy

tarbiyalashda xalqning boy milliy,

ma'naviy-tarixiy

an'analariga, urf-odatlari hamda

umumbashariy

qadriyatlarga asoslangan samarali tashkiliy, pedagogik shakl

va vositalarni ishlab chiqish, amalda joriy etishdir. Har

tamonlama barkamol shaxsni shakllantirish.

Tarbiyaning umumiyl vazifalari:

- **jamiyat a'zolarining maqsadga yo'naltirilgan rivojlanishi hamda ularning qator ehtiyojlarini qondirish uchun shart-sharoit yaratish;**
- **jamiyat rivoji uchun zarur bo'lgan ijtimoiy madaniyatga mos yetarlicha hajmdagi “inson kapitali”ni tayyorlash;**
- **madaniyatlarni uzatib turish orqali ijtimoiy hayotning barqarorligini ta'minlash;**
- **ma'lum jins yoshi va ijtimoiy-kasbiy guruhlarning qiziqishlarini hisobga olgan holda ijtimoiy munosabatlar doirasida jamiyat a'zolarining harakatini tartibga solish.**

Tarbiya jarayoni o'ziga xos xususiyatlarga ega:

- 1. maqsadga yo'naltirilganligi;**
- 2. ko'pqirrali jarayon;**
- 3. uzoq muddat davom etishi;**
- 4. uzluksizligi;**
- 5. yaxlitligi;**
- 6. variativligi;**
- 7. natijalarining oldindan aniqlanmasligi;**
- 8. ikki tomonlamalilik;**

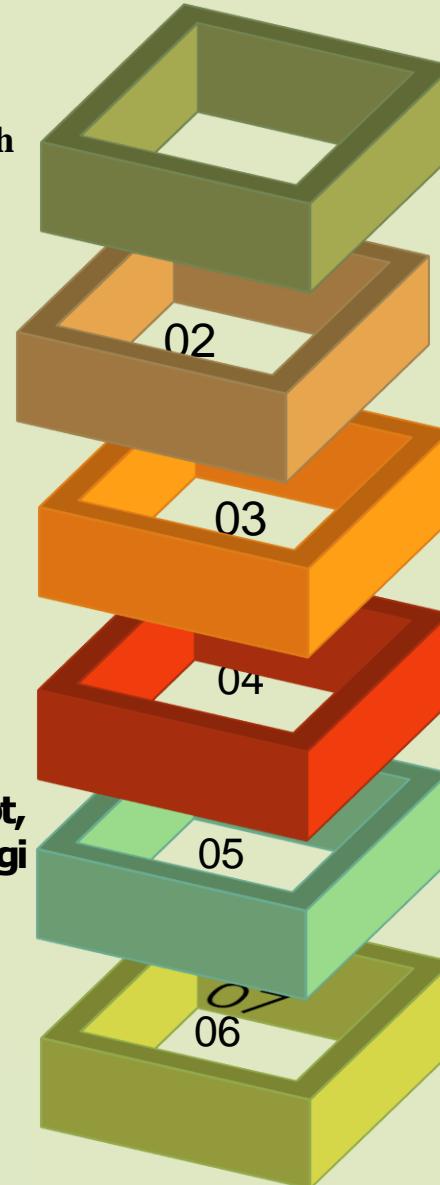
Tarbiya jarayoni tamoyillari

Tarbiyalanuvchining yosh
va individual
xususiyatlarini hisobga
olish

Tarbiyaning
insonparvarlashuvi

Tarbiyaning hayot,
mehnat bilan bog'liqligi

o'qituvchilar jamoat
tashkilotlari va oilaning
talab hamda tarbiyaviy
ta'sirlarning birligi

**Maqsadga qaratilganligi
g'oyaviy yo'nalganligi**

Tarbiyaning yaxlit
(kompleks) yondashuvi

**Jamoada tarbiyalash
va jamoaga suyanib ish
ko'rish**

**Shaxsga talabchanlik
bilan hummatni birga
qo'shib olib borish**

**Tarbiya jarayonining va
uzluksizligi**

Sharq mutaffakirlari va xalq pedagogikasining tarbiya borasidagi boy tajribalariga tayanadilar.

Tarbiya nazariyasi o‘z qoidalarini asoslash uchun:

1. **FALSAFA**
2. **SOTSILOGIYA**
3. **ETIKA**
4. **ESTETIKA**
5. **FIZIOLOGIYA**
6. **PSIXOLOGIYA**

Kabi fanlarning ma'lumotlaridan foydalanadi.

■ Tarbiyaviy metodlar:

■ So`z orqali ifodalash, ko`rgazmalilik, amaliy namuna, rag'batlantirish, jazo uslublari va h.k.

Tarbiya jarayonida an'analar, udumlar, rasm-rusumlar roli. Vatan tuyg'usini shakllantirish, ona tilimizga muhabbat uyg'otish, milliy qadriyatlarga hurmatni kuchaytirish, ezgulik timsoli bo'lgan yo`lni Ulug`lash, umuminsoniy qadriyatlarga, millatlararo totuvlik, bag'rikenglik, dunyoviy ilmlarga intilish va ilg'or madaniyatni shakllantirish, dinning dunyoviylik bilan qarama-qarshi emasligini anglash, huquqiy madaniyat- sog'lom dunyoqarashning muhim omili ekani to`g`risidagigi ma'lumotlarni ko`paytirish, ma'rifatning shahs intellektual salohiyatini oshirishdagi imkoniyatlari kengligini isbotlash kabi tamoyillari to`g`risidagi — bularning barchasiga tarbiya metodlari orqali erisqiladi. Har tomonlama barkamol, bilimli, malakali yoshlarni voyaga yetkazishda.

Quyidagi tarbiya turlarining ahamiyati salmoqlidir:

- 1. Aqliy tarbiya:** bilim, ilm, malaka, ko'nikma; aql, ong, fahm.
- 2. Ahloqiy tarbiya:** ahloq, odob, xulq, yaxshilik,adolat, insof, diyonat, sharm- hayo, vatanparvarlik va boshqalar.
- 3. Mehnat tarbiyasi:** faollik, ishchanlik, tadbirkorlik, ishbilarmonlik, aqliy ish, jismoniy mehnat, foyda, maosh.
- 4. Jismoniy tarbiya:** chiniqish, sport, o`yinlar, sog'lom tan.
- 5. Etsetik tarbiya:** go`zallik, kiyinish, tozalik, yurish turish, saranjom-sarishtalik.
- 6. Ekologik tarbiya:** tabiat, atrof-muhit, o'simlik va hayvonot dunyosiga ongli munosabat.
- 7. Iqtisodiy tarbiya:** tejamkorlik, bozor iqtisodiyoti, sarf, isrof; foyda, mulk, mulkka egalik.
- 8. Vatanparvarlik tarbiya:** O'z Vatanini, yurtini, shahrini, mahallasini, uyini sevish, himoya qilish.
- 9. Milliy tarbiya:** millat manfaati, milliy urf-odatlar, millat tarixi, milliy kiyimlar
- 10. Baynalminal tarbiya:** boshqa millat va elat urf odatlari, e'tiqodi, kiyinishi, ovqatlari
- 11. Ma'naviy tarbiya:** ichki dunyoqarash, ma'naviy yetuklik, sog'lom ruhiyat, tozako'ngilllik
- 12. Diniy tarbiya:** e'tiqod, urf-odatlar, sadoqat, hadis ilmi, mutafakkirlar.
- 13. Gigienik tarbiya:** tozalik, ozodalik, sog'lom turmush tarsi,
- 14. Huquqiy tarbiya:** Fuqaro tenglik, to'g' rilik, halollik, jinoyat, jazo, huquq, burch.

Keng ma'noda **tarbiya shaxsga jamiyatning ta'sir etishi, ijtimoiy hodisa sifatida qaraladi. Mazkur holatda tarbiya ijtimoiylashtirish bilan uyg'unlashadi.**

Tor ma'nodagi **tarbiya** deganda, pedagogik jarayon sharoitida ta'lim maqsadini amalga oshirish uchun pedagog va tarbiyalanuvchilarning maxsus tashkil etilgan faoliyati tushuniladi. Ushbu holatda pedagoglarning tarbiyaviy faoliyati tarbiyaviy ish deb ataladi.

Tarbiya jarayonida o`quvchining ongi shakllana boradi, his tuyg'ulari va turli qobiliyatlari rivojlanadi, g`oyaviy, ahloqiy, irodaviy, etsetik hislatlari shakllanadi, tabiatga, jamiyatga ilmiy qarashlar tizimi tarkib topadi, jismoniy kuch-quvvatlari mutsahkamlanadi.

Tarbiya jarayonida o‘quvchida jamiyatning shaxsga qo'yadigan ahloqiy talablariga muvofiq keladigan hulqiy malaka va odatlar hosil qilinadi. Bunga erishish uchun o`quvchining ongiga (ta'lim jarayonida), hissiyotiga (darsda va turli sinfdan tashqari ishlarda), irodasiga (faoliyatni uyushtirish, hulqni idora qilish jarayonida) tizimli va muntazam ta'sir etib boriladi. Tarbiyalash jarayonida bulardan birortasi (ongi, hissiyoti, irodasi) e'tibordan chetta qolsa, maqsadga erishish qiyinlashadi.

Aqliy tarbiya- aqliy tarbiyani shakllantirishda faqat tushuncha va faktlardan foydalanishning o‘zi yetarli emas, buning uchun fikrlash, isbotlash, xulosa chiqarish, umumlashtirish, tizimlashtirish, taqqoslash, asosiy ma’lumotni ajratib olish kabi jarayonlarni ham faol qo‘llash lozim bo‘ladi. Aqliy mehnatni to‘g‘ri tashkil qilish o‘quvchilarga mustaqil bilim olishda eng muhim element bo‘lib hisoblanadi.

Aqliy tarbiya o‘quvchilarda aqliy mehnatni to‘g‘ri tashkil etish, o‘z-o‘zini boshqarish, o‘z-o‘zini nazorat qilish malakasining hosil bo‘lishiga ko‘maklashadi. Aqliy tarbiya o‘quvchilarda didaktikani jamlab olish xususiyati, xotirani mustahkamlash, fikrlash operatsiyalarini ratsional o‘tkazish kabi malakalarni o‘stiradi.

Aqliy tarbiyasi yetuk, o‘tkir zehnli, zukko va zakovatli insonlarni xalqimiz **donishmand kishilar deb ataydilar.**

Donishmandlik - bu donolik. **Donolik** - bu insonning eng buyuk va oliyjanob fazilatidir. **Donolik** noyob ne’matdirki, u har kimga ham nasib etavermaydi. Shuning uchun bo‘lsa kerak, xalq donoligida „Aql toji oltindan, oltin har kimda ham bo‘lmas“, deyiladi

Axloqiy tarbiya- „Axloq“, „xulq“ va „atvor“ so‘zlari arabcha so‘z bo‘lib, ular o‘zbek tilida ham o‘z ma’nosida qo‘llaniladi. Ayrim odamlar „Axloq - kishilarning har bir jamiyatga xos xulq me’yorlari majmuyi“ deyishsa, boshqalar esa „Axloq-ijtimoiy ong shakllaridan biri bo‘lib, hamma sohalarda kishilarning xatti-harakatlarini tartibga solish funksiyasini bajaradi“, deyishadi.

Mehnat tarbiyasi - Mehnat tarbiyasi oldida turgan asosiy vazifa o‘quvchilarga mehnat ta’limiga oid ilmiy bilimlar berish, mehnat qurollari bilan muomala qilishga o‘rgatib, hayotga, ijtimoiy foydali mehnatga tayyorlashdir.

Estetik tarbiya. Hayotda tabiat go‘zallikning manbasidir. U estetik tuyg‘ularni, bolalarning kuzatuvchanligini va tasavvurini rivojlantirish uchun juda boy material beradi. Bundan tashqari, san’at ham estetik tarbiya vositasi hisoblanadi. San’at orqali estetik tarbiyalash pedagogikada badiiy tarbiya deb ataladi. U quyidagi metodlardan foydalangan holda olib boriladi:

Jismoniy tarbiya - tarbiya shaxsni har tomonlama rivojlantirish tizimidagi o‘z vazifasini bajarish bilan birga, u quyidagi asosiy vazifalarni hal qilishga qaratilgan: salomatlikni mustahkamlash, inson organizmini chiniqtirish va o‘quvchilarning jismoniy rivojlanishiga yordam berish; harakat ko‘nikmalarini va malakalarini shakllantirish hamda takomillashtirish; o‘g‘il bolalarni armiya safariga tayyorlash; badantarbiya va sportning mohiyati hamda ijtimoiy roli haqidagi ma’lumotlardan xabardor qilish.

Nafosat tarbiyasi (estetik tarbiya lotincha „estezio“ — go‘zallikni his qilaman) —o‘quvchilarni voqelik, tabiat, ijtimoiy va mehnat munosabatlari, turmush go‘zalliklarini anglash, idrok etish va to‘g‘ri tushunishga o‘rgatish, ularning badiiy didini o‘sirish, ularda go‘zallikka muhabbat uyg‘otish, ular tomonidan go‘zallikni yaratish qobiliyatlarini tarbiyalashga yo‘naltirilgan pedagogik jarayon

Vazifalarni ikki turkumga ajratish mumkin

Birinchidan, mehnatga bo‘lgan munosabat jarayonidagi zarur bilim va ko‘nikmalarni o‘z ichiga oladi. Yoshlarda xalqi, vatani manfaati yo‘lida mehnat qilish xohishini tarbiyalab, mehnatga hayotiy zarur faoliyat deb qarashlar Ikkinchidan, guruh vazifalari, mehnat faoliyatini bajarish jarayonida zarur bo‘ladigan bilimlar o‘zlashtiriladi, fan asoslari, politexnik ta’lim o‘rganiladi. ini tarkib toptirishga erishiladi

Ikkinchidan, guruh vazifalari, mehnat faoliyatini bajarish jarayonida zarur bo‘ladigan bilimlar o‘zlashtiriladi, fan asoslari, politexnik ta’lim o‘rganiladi.

Nazorat uchun savol va topshiriqlar!

Tarbiya mazmuni deganda
nima tushuniladi?

Tarbiyaning
maqsadi
nima?

Tarbiya
jarayoni
qanday o‘ziga
xos
xususiyatlarga
ega?

Tarbiya asosiy
yo‘nalishlarini
ayting?

Tarbiya
tamoyillarini
izohlang?

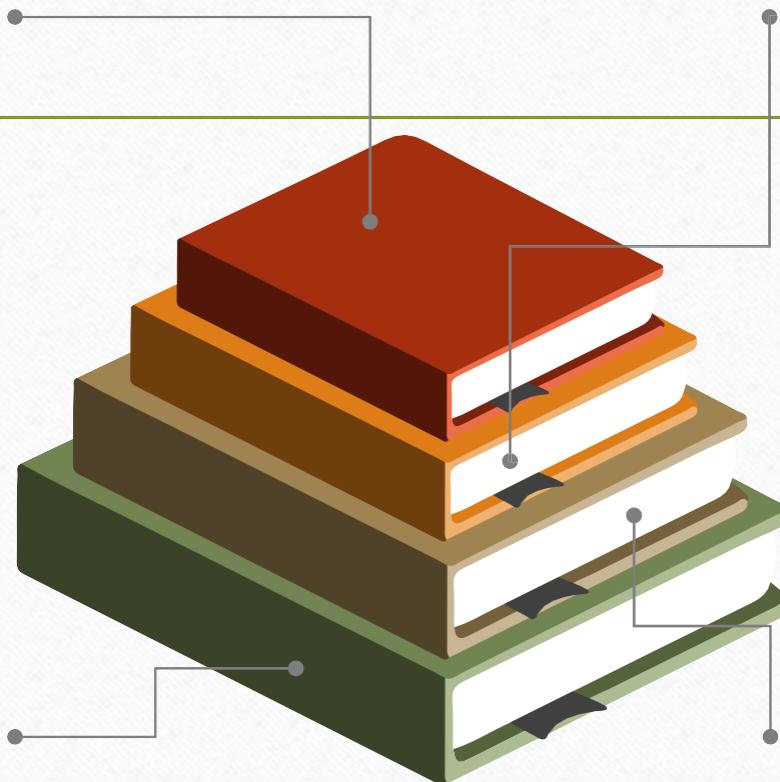
Keng va tor
ma’nodagi
tarbiya
tushunchalari
ga izoh bering?

Foydalanadigan adabiyotlar

1.B. Xodjayev Umumiy
Pedagogika “Sano-
standart” Toshkent-
2017.

2.B.B. Ma’murov
Umumiy Pedagogika
T.: Fan.2016.

3. Pedagogik ensiklopediya.
I va II jild. “O‘zbekiston
milliy ensiklopediyasi”
Davlat ilmiy nashriyoti.-
Toshkent-2012.

4. R. Mavlonova va
boshqalar. Pedagogika
nazariyasi va tarixi.-
Toshkent, fan va
texnologiya. 2010.

E'tiboringiz

uchun rahmat!